

ดอยวาวี มีดีมากกว่ากาแฟ

กาแฟเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง
เสริมแรงพัฒนาเด็กพิการ

ภัตตินันท์ สายนาค
รัชนิกร ทองลุดดี

บทคัดย่อ

ดอยวารีพ้อเอ๋ยชื่อขึ้นมาทุกคนคงต้องนึกถึงกาแฟ แต่ที่ดอยวารีแห่งนี้ นอกจากกาแฟ ยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างคือชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ตำบลวารี ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ประชากรมีประมาณ 23,980 คน มี 24 หมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนเผ่า จีน (ยูนาน) ปกาเกอญอ อาข่า ลาหู่ เมี่ยนและไทยใหญ่ ดอยวารีมีคนพิการที่ได้รับการจดทะเบียนและคนพิการที่ยังไม่ได้จดทะเบียน เนื่องจากยังไม่ได้สัญชาติไทย จากการเข้าถึงการบริการสุขภาพค่อนข้างยากลำบาก และคนพิการไม่มีอาชีพเลี้ยงตนเองมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น ทางผู้เกี่ยวข้องได้มีการแก้ไขปัญหาโดยตั้งครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เกิดเป็นเครือข่ายที่ทำงานร่วมกัน โดยใช้เครือข่ายผู้ปกครองในพื้นที่เป็นหลัก และรับการส่งเสริมสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ในการให้ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายที่มีความบกพร่อง ส่งผลให้ชุมชนวารีนี้มีชื่อเสียงและเป็นต้นแบบของการจัดการตนเองในการใช้พลังขับเคลื่อนจากภายในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ครอบครัว ชุมชน การทำงานร่วมกัน

บทนำ

ดอยวารีอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่สรวย ประมาณ 15 กิโลเมตร มีพื้นที่ครอบคลุม 24 หมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชันสลับกับป่าดงดิบ บางส่วนเป็นที่ราบเชิงเขา มีระดับความสูง 523 - 1,324 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง จากข้อมูลของเครือข่ายมหามิตรพัฒนาเด็กพิการตำบลวารี พบปัญหาว่า มีคนพิการที่ได้รับการจดทะเบียน และคนพิการที่ยังไม่ได้จดทะเบียนเนื่องจากยังไม่ได้สัญชาติไทย การคมนาคมลำบาก ยากที่คนพิการจะเข้าถึงการบริการสุขภาพ และคนพิการไม่มีอาชีพเลี้ยงตนเอง และข้อมูลที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ สถิติจำนวนผู้พิการในพื้นที่ มี 580 คน

จากจำนวนประชากร 23,980 คน และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น ทางเจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องได้มีการจัดทำแผนการรองรับในการแก้ไขปัญหาโดยดึงชุมชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย เพราะชุมชนมีความเข้มแข็งในการดูแลเด็กที่มีความบกพร่องเนื่องจากมีเครือข่ายการทำงานร่วมกันจากทุกภาคส่วน ที่เป็นรูปธรรม โดยใช้เครือข่ายผู้ปกครองในพื้นที่เป็นหลัก และรับการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐบาลและเอกชนในการให้การอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายที่มีความบกพร่อง และรวมถึงการให้การสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณ ส่งผลให้ชุมชนวาวีนี้มีชื่อเสียงและเป็นต้นแบบของการจัดการตนเองในการใช้พลังขับเคลื่อนจากภายในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นที่ศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาผู้ที่มีความบกพร่องของชุมชนอื่น ๆ ได้อีกด้วย

กาแฟข้ามชน

ดอยวาวี ตั้งอยู่ในพื้นที่ ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย พื้นที่วาวีมีเนื้อที่ 359 ตารางกิโลเมตร สภาพถนนหลักเป็นทางลาดยางทั้งหมด (ถนนทางหลวงชนบท) ใช้เวลาเดินทางจากตัวอำเภอจนถึงสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลวาวี (ระยะทางเป็นจุดศูนย์กลางของหมู่บ้านทั้งหมด) ระยะทาง 30 กิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 24 หมู่บ้านหลัก 32 หย่อมบ้านบริหาร ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก คือ ทำการเกษตร (ปลูกกาแฟ) และทั้งหมดใช้น้ำประปาภูเขาในอดีตดอยวาวีเป็นอีกแห่งหนึ่งที่มีลักษณะเป็นภูเขาหัวโล้น จากการปลูกฝิ่น และทำไร่เลื่อนลอย แต่ปัจจุบันนี้กลายมาเป็นพื้นที่เพาะปลูกกาแฟสายพันธุ์อาราบิกาคูณภาพดี โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้ชาวไทยภูเขาในพื้นที่สูงหันมาปลูกพืชเมืองหนาวทดแทนการปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งในครั้งนั้น ชาวไทยภูเขาบนดอยวาวีได้รับพระราชทานพันธุ์กาแฟเพื่อนำมาปลูกบนดอย ต่อมามีการรวมกลุ่มกาแฟวาวีขึ้นมาจากกลุ่มเล็ก ๆ แค่ 3-4 รายที่เริ่มปลูกแบบออร์แกนิก จนปัจจุบันปลูกเกือบทุกครัวเรือน กลุ่มนี้ตั้งขึ้นมาเพื่อ

ดูแลแหล่งเพาะปลูกให้มีคุณภาพ ผ่านการดูแลทุกขั้นตอนและคัดสรรตั้งแต่การปลูก เริ่มต้นตั้งแต่เมล็ดอย่างดีเยี่ยมผ่านการรับรองมาตรฐานจากต่างประเทศ ด้วยความมั่นใจ ในคุณภาพและความลงตัวในเรื่องรสชาติของกาแฟวาวี ซึ่งเป็นกาแฟที่เป็นออร์แกนิก อย่างแท้จริงกล่าวคือเป็นกาแฟที่ไม่มีสารปรุงแต่งอื่นใด ทำให้กาแฟมีรสชาติเข้มข้น และกลิ่นหอมละมุนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นไม่เหมือนใคร กาแฟของวาวีได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมให้เป็นสินค้าที่สร้างความสุข และความภาคภูมิใจให้แก่ท้องถิ่น โดยทุกแก้วของกาแฟวาวี ได้ช่วยเหลือชาวดอยให้มี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ที่ดอยวาวียังมี “ศูนย์การเรียนรู้กาแฟวาวี ออร์แกนิก” ในเนื้อที่กว่า 9 ไร่ ที่ ต.วาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ที่เปิดให้ผู้สนใจเข้าไปเรียนรู้ กระบวนการผลิตกาแฟครบวงจรตั้งแต่ “ต้นน้ำ” ถึง “ปลายน้ำ” เผยแพร่แนวทางส่งเสริม เกษตรกรท้องถิ่นให้หันกลับมาปลูกกาแฟออร์แกนิก และหวังว่า เมื่อคนกลุ่มนี้ กลับไปแล้ว บอกเล่าเรื่องราวนี้ว่า กาแฟที่เขาดื่มมีส่วนช่วยเหลือเกษตรกรและ สิ่งแวดล้อมอย่างไร

การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ

การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ คือ การที่คนพิการสามารถกำหนดแนวทางการดำรงชีวิตของตนเองได้อย่างสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์โดยไม่ขึ้นอยู่กับความพิการว่าจะรุนแรงมากน้อยเพียงไร แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยบริการและความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น ซึ่งคนพิการที่ดำรงชีวิตอิสระได้ คือผู้ที่มีอิสระทางความคิด มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถเลือกตัดสินใจในการดำเนินชีวิตได้ตามศักยภาพของตนเอง (นลินี เรืองฤทธิศักดิ์, 2561) แนวความคิด การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ เกิดขึ้นจากความคับข้องใจของคนพิการ และแปรเปลี่ยนมาเป็นความคิดและการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อเกือบ 40 ปีมาแล้ว (ประมาณ ค.ศ.1970) และได้ขยายวงไปทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาเองและประเทศในแถบยุโรป ในราว ค.ศ.1980 คนพิการในญี่ปุ่นได้เริ่มรู้จักแนวความคิดนี้ซึ่งถือเป็นประเทศ

แรกในเอเชียที่นำเอาแนวคิดนี้มาทำให้เป็นจริงเป็นจัง จนคนพิการญี่ปุ่นมีสภาพความเป็นอยู่และสภาพทางสังคมที่ดีขึ้น คนพิการไม่มีความรู้สึกเป็นคนด้อยค่าในสังคม ทั้งนี้ ญี่ปุ่นพยายามเผยแพร่แนวความคิดนี้ไปให้ประเทศอื่น ๆ ในเอเชียด้วยกัน สำหรับประเทศไทยนั้นได้มีผู้นำคนพิการไทยหลายท่านไปศึกษาดูงานในหลายประเทศและเห็นด้วยกับแนวความคิดนี้ เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งดีและเกิดประโยชน์กับคนพิการและสังคมได้จริงจึงพยายามผลักดันให้เกิดขึ้นในประเทศไทย จนในที่สุดเมื่อต้นปี พ.ศ. 2545 ได้มีการจัดการอบรมเรื่อง “การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ” ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

แนวคิดดังกล่าวโดยหลักคือ คนพิการไม่ว่าจะพิการมากขนาดไหน มากจนแม้ช่วยร่างกายไม่ได้ทุกส่วน เขาก็ยังเป็นคนมีความรู้สึกนึกคิด มีความต้องการ มีทุกข์ มีสุข เหมือนกับมนุษย์ทั่วไป คนพิการที่มีความพิการมาก ๆ ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แม้ในเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน ทำให้ต้องพึ่งญาติพี่น้องหรือคนดูแล ความทุกข์ ความสุขของคนที่อยู่ในสภาพต้องพึ่งคนอื่น คือคนช่วยมักจะคิดและกำหนดเอาเองว่าคนพิการต้องการอะไร ไม่ต้องการอะไร ทำอะไรได้ ทำอะไรไม่ได้ ความต้องการของคนพิการที่ไม่ตรงกับความคิดของคนดูแลช่วยเหลือก็ไม่ได้รับการตอบสนอง “นี่คือทุกข์อันสาหัสของคนพิการที่ช่วยตัวเองไม่ได้”

การนำแนวคิดด้านการดำรงชีวิตอิสระเข้ามาแก้ไขปัญหานี้ เพื่อให้คนพิการลดการพึ่งพาคนอื่นให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในการช่วยเหลือตนเอง สร้างเครื่องมือทั้ง หรือแม้กระทั่งเมื่อจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเหลือ จะต้องช่วยเหลืออยู่บนพื้นฐานความต้องการของคนพิการ ไม่ใช่ผู้ช่วยเหลือคิดเอาเอง ซึ่งจะทำให้คนพิการสามารถตัดสินใจเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ “นั่นคือคุณค่าของความเป็นมนุษย์” นอกจากนี้ จันทกานต์ ฉายะพงศ์ (2556) ได้กล่าวถึง แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระว่าเป็นแนวคิดที่เปิดโอกาสให้คนพิการได้แสดงถึงความสามารถของตนเอง ได้เห็นถึงสิทธิที่พวกเขาพึงมี และออกมาใช้ชีวิตเหมือนคนปกติทั่วไป

องค์ประกอบของการดำรงชีวิตอิสระ ประกอบด้วย ความสมดุล (Balance) ความสงบ (Calmness) ความมุ่งมั่น (Determination) ความตั้งใจจริงและ

การมีวินัยในตนเองที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ (Willpower) และความเชื่อมั่นในตนเอง (Confidence) การทำความเข้าใจและให้ความหมายเกี่ยวกับแนวคิดการดำเนินชีวิต อิสระเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เข้าใจแนวคิดการดำรงชีวิตอิสระ การปรับเอาแนวคิดมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ของผู้ฝึก คนทั่วไปและสังคมก็ต้องเรียนรู้ร่วมกันและปรับตัวเข้าหากัน ซึ่งทัศนคติของสมาชิกในครอบครัวมีส่วนสำคัญมาก เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันในแบบของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กที่มีความพิการซ้อน เด็กแต่ละคนย่อมมีจุดแข็ง จุดอ่อนที่ต้องการความช่วยเหลือที่ถูกต้องเหมาะสม เด็กพิการเหล่านั้นนอกจากจะมีความแตกต่างกันทางด้านลักษณะของความพิการแล้วยังมีความแตกต่างในด้านอื่น ๆ อีก เช่น ความแตกต่างทางด้านความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ตลอดจนทักษะการดำรงชีวิต การที่จะเปลี่ยนการดำรงชีวิตของผู้ฝึกให้เป็นการดำเนินชีวิตอิสระจะต้องอาศัยการปรับตัวของผู้ฝึก ผู้ดูแลคนพิการ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับผู้ฝึก พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่ควรละทิ้งความหวังที่จะเห็นพัฒนาการในทางที่ดีของลูก เพราะพวกเขาไม่ได้ต่างไปจากเด็กคนอื่นที่มีโอกาสทั้งชีวิตเพื่อเรียนรู้และเติบโตร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยเหลือเด็กตั้งแต่แรกเกิดเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและความสามารถของเด็ก รวมทั้งควรปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางร่วมด้วย เพื่อแก้ปัญหาอย่างครบถ้วน ทั้งปัญหาทางการพูด และความผิดปกติประเภทอื่น ๆ ซึ่งเกิดต่อร่างกาย พร้อมทั้งใช้เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกร่วมด้วย (นลินี เรื่องฤทธิศักดิ์, 2561)

จากการลงพื้นที่พบว่าหลายครอบครัวสามารถดำเนินการใช้ชีวิตอย่างอิสระได้ ตัวอย่างเช่นครอบครัวของน้องริน อายุ 17 ปี ชนเผ่าอาข่า น้องพิการมาแต่กำเนิด ประเภทความพิการคือพิการทางการสื่อความหมายและพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวหรือสุขภาพ สมาชิกในครอบครัวมีทั้งหมด 7 คน ครอบครัวน้องรินนับถือศาสนาคริสต์ ความคาดหวังของพ่อแม่อยากให้มีพี่เลี้ยงมาช่วยดูแลขณะพ่อแม่ไปทำงาน และอยากให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น คุณแม่ของน้องได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทให้

ความช่วยเหลือในชุมชน ทำให้มีความรู้จนสามารถดูแลน้องได้เป็นอย่างดี อีกทั้งคนในครอบครัวทุกคนให้ความรักกับน้อง ทำให้น้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคนและสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างง่าย ๆ ได้

เช่นเดียวกับครอบครัวของน้องซจี ที่เป็นชนเผ่าลาหู่ น้องพิการทางด้านร่างกายเนื่องจากเป็นไขสมองอักเสบ ลักษณะความพิการของน้องคือแขนและขาบิดงอ มีลักษณะของการนั่ง การควบคุมการเคลื่อนไหวของศีรษะและใบหน้า การควบคุมกล้ามเนื้อริมฝีปาก ซึ่งจากลักษณะความพิการของน้องควรมีการจัดทำเพื่อให้้องมีพัฒนาการที่ดีขึ้น การจัดทำนอนถ้ำให้น้องนอนตะแคงควรมีหมอนหรือผ้ามารองที่ศีรษะหรือด้านหลังของน้อง ผู้ปกครองของน้องได้รับความรู้จากเครือข่ายต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หรือโรงพยาบาลแม่สรวย ครูการศึกษาพิเศษจากศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดเชียงราย ได้เข้ามาช่วยเหลือดูแลด้านสุขภาพกิจวัตร การรับรู้สิ่งแวดล้อมของน้อง เพื่อให้้องสามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองในเบื้องต้นได้

จะเห็นได้ว่าครอบครัวที่เป็นกำลังหลักที่สำคัญในการดูแลช่วยเหลือให้เด็กพิการได้พัฒนานตนเองโดยมีชุมชนเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สามารถช่วยพัฒนาความสามารถของเด็กพิการให้สามารถช่วยเหลือตนเองและดำรงชีวิตได้อย่างอิสระมากยิ่งขึ้น

ชุมชนเข้มแข็ง

“ครอบครัว” คำธรรมดา ๆ ฟังแล้วดูไม่มีความสำคัญมากมายอะไรนัก แต่เมื่อพิจารณาอย่างพินิจถ้วนถี่แล้วครอบครัวมีผลอย่างมากต่อชีวิตคนเราตั้งแต่เกิดจนถึงตายรวมศูนย์ทุกอย่างไว้ในครอบครัว ทำงานสร้างรายได้ก็เพื่อครอบครัว ใส่ใจและแคร่ความรู้สึกก็เพื่อครอบครัว ร่วมทุกข์ร่วมสุขก็เพื่อครอบครัว ต่าง ๆ นานา ส่วน “ชุมชน” หมายถึง พื้นที่ที่มีกลุ่มที่พหุอาศัยของประชาชนในลักษณะใดก็ได้อยู่ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นในเมือง หรือชนบท โดยในด้านกายภาพมีสิ่งอำนวยความสะดวกในด้าน การดำเนินชีวิตร่วมกัน เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า ประปา วัด โรงเรียน เป็นต้น และคน

กลุ่มนี้มีลักษณะทางสังคมตลอดจนกิจกรรมทางสังคม และเศรษฐกิจ บางอย่างร่วมกันชัดเจน และขอบเขตของชุมชนจะมีอาณาบริเวณที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นขอบเขตทางธรรมชาติ หรือขอบเขตที่สร้างขึ้นเองก็ตาม ทางคณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน การจัดกระบวนการ ประสานงาน การดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ ก่อให้ประโยชน์สูงสุดกับคนพิการ และส่งผลให้คนพิการได้รับการดูแล การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถเข้าถึงสิทธิและรับบริการ ครบถ้วนและสมาชิกเกิดการเรียนรู้วิธีการดูแลและปฏิบัติต่อคนพิการ และชุมชนได้มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (2552) ที่พบว่า การส่งเสริมความเข้มแข็งของการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน ในระดับตำบล โดยสำนักส่งเสริมศักยภาพและสิทธิ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ จัดให้มีอาสาสมัครในชุมชน ซึ่งเรียกว่าอาสาสมัครพัฒนาสังคมและช่วยเหลือคนพิการ (อพมก.) เป็นผู้ดำเนินการนั้นประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง

ความรัก ความรู้ ความเข้าใจของบุคคลในครอบครัวส่งผลให้พัฒนาการของบุคคลพิการดีขึ้น ตลอดจนเครือข่ายที่เข้ามาช่วยเหลือมีความเข้มแข็งมาก ด้านทัศนคติ

ของบุคคลรอบข้างในชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของครอบครัว ผู้พิการ ความมองที่ความต้องการที่แท้จริงและเหมาะสมกับสภาพของบุคคลพิการและ สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ นอกจากนี้การทำงานร่วมกันเป็นทีมและการติดตาม ผลอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เห็นพัฒนาการบุคคลพิการได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งในมุมมองของ การดำรงชีวิตโดยไม่พึ่งพาคนอื่นหรือการดำรงชีวิตอิสระของผู้พิการนั้น จะเห็นได้ว่า มีทั้งกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ที่ให้ความช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมให้ผู้พิการสามารถ ช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้ เช่นการจัดหาบริการหรือสื่อสิ่งอำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้พิการ ตลอดจนการให้ความรู้ในเรื่องของสิทธิประโยชน์และการเข้าถึงบริการต่าง ๆ ที่รัฐบาลจัดหาให้รวมทั้งการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความสามารถและ ความต้องการของผู้พิการที่แตกต่างกัน ในชุมชนแห่งนี้มีการช่วยเหลือสนับสนุน กันเป็นอย่างดีทั้งจากผู้นำชุมชนหรือผู้ปกครองของน้องซึ่งเป็นผู้พิการเอง ได้รวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดจนถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในด้านกฎหมาย สิทธิ และหน้าที่อันพึงได้รับ นอกจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านความรู้และการดูแล ผู้พิการแล้ว การช่วยเหลือกันในสิ่งที่จำเป็นเช่นการนำผู้พิการไปรับการรักษา ในเมืองเครือข่ายชุมชนได้ช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี เพื่อให้ผู้พิการสามารถเข้าถึง บริการจากภาครัฐได้อย่างทั่วถึง

ดังนั้น ครอบครัวผู้พิการ ชุมชน จึงถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ ความสำคัญ ในการจัดการศึกษาให้กับเด็กพิการ สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้ตั้งโครงการ ปรับบ้านเป็นห้องเรียน เปลี่ยนพ่อแม่เป็นครู มาตั้งแต่ปี 2553 โดยได้รับการสนับสนุน งบประมาณจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาศึกษาสำหรับคนพิการ ผ่านการขับเคลื่อน ของศูนย์การศึกษาพิเศษทั่วประเทศ ซึ่งปัจจุบันมีเด็กพิการขั้นรุนแรงตามบ้านจำนวน 8,500 ครอบครัว เข้าร่วมโครงการ จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าภาครัฐได้ ให้ความสำคัญกับครอบครัวมาเป็นอันดับแรก ซึ่งจากที่ได้เก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่ โดยยววิ ทำให้เห็นชัดเจนมากขึ้นถึงความสำคัญของครอบครัวและชุมชนที่ร่วมมือกัน ในการพัฒนาและฟื้นฟูศักยภาพของผู้พิการให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ มากที่สุด

เสริมแรงพัฒนาเด็กพิการ

การที่จะพัฒนาศักยภาพของคนพิการให้สามารถดำรงชีวิตอิสระได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ซึ่งในพื้นที่ดอยวาวีแห่งนี้ก็เป็นอีกแห่งที่มีความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชนตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้สร้างองค์ความรู้ที่ถูกต้องให้กับครอบครัวของคนพิการ เพื่อช่วยกันขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพของคนพิการให้สามารถใช้ชีวิตโดยพึ่งพาผู้อื่นให้น้อยที่สุด โดยองค์กรที่เข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาความสามารถของน้องริน และคนพิการที่ดอยวาวีแห่งนี้ประกอบด้วย

มูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปาง เริ่มต้นโครงการเมื่อปี 2551 โดยเข้ามาจัดอบรมความรู้และสนับสนุน งบประมาณ และประสานงานกับภายนอก

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวาวีและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านทุ่งพร้าวเป็นสถานที่ตั้งของ “ศูนย์การเรียนรู้พัฒนาเด็กพิการตำบลวาวี”

โรงพยาบาลแม่สรวย ช่วยติดต่อประสานงานและสนับสนุนงบประมาณ เพื่อให้ทีมสหวิชาชีพเยี่ยมบ้านและบริการตรวจรักษาฟัน

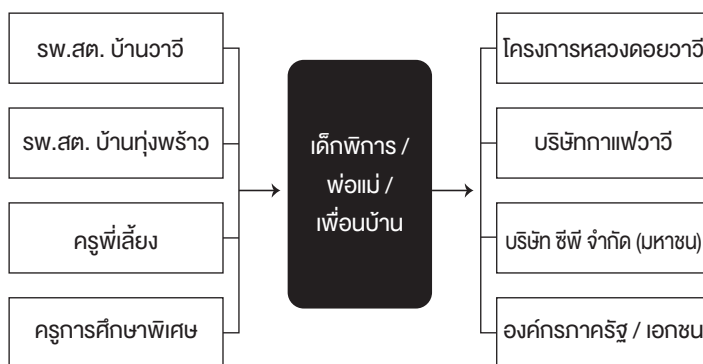
สำนักงานพัฒนาสังคมฯ จังหวัดเชียงราย สนับสนุนผู้ช่วยคนพิการและที่ปรึกษาในด้านต่าง ๆ ให้แก่ครอบครัวคนพิการ

องค์การบริหารส่วนตำบลวาวี ช่วยสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ ติดต่อประสานงาน ตลอดจนอนุเคราะห์สถานที่ในการฝึกอบรม และอื่น ๆ ตามร้องขอ เช่น ปรับสภาพบ้าน การเยี่ยมบ้านคนพิการ การจ่ายเบี้ยความพิการ

อาสาสมัครพัฒนาสังคมฯช่วยเหลือคนพิการ (อพมก.) ทำหน้าที่ประสานงานในพื้นที่เพื่อเยี่ยมบ้าน ติดตามผลรวมถึงการจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพและประสานงานเพื่อการส่งต่อโรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ ออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ให้บริการฝังเข็มเพื่อลดอาการเกร็งของเด็กสมองพิการ มูลนิธิเพื่อเด็กพิการและเครือข่ายพ่อแม่ จัดวิทยากรอบรมในหัวข้อต่าง ๆ เช่น พ่อแม่มือใหม่เด็กสมองพิการ นวดแผนไทย การประดิษฐ์เก้าอี้พิเศษสำหรับเด็กสมองพิการ และการประเมินพัฒนาการเด็กพิการ และวางแผนฟื้นฟูสมรรถภาพรายบุคคล

ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดเชียงราย ช่วยสนับสนุนในด้านของพี่เลี้ยงเด็กพิการในชุมชน/ นักกายภาพบำบัด/ ครู/ งบประมาณจัดกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้/อบรม ผู้ปกครองประจำเดือนและจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคล

นอกจากนี้ ครูการศึกษาพิเศษยังได้วางแผนการจัดการเรียนการสอน โดยเน้นการแก้ไขปัญหาทักษะพื้นฐาน ที่คำนึงถึงความต้องการเฉพาะเพื่อให้เหมาะสมกับความแตกต่างของแต่ละบุคคล และต้องมีความอดทนทุ่มเทให้กับเด็กพิการแต่ละคนด้วยเทคนิคการสอนและสื่อ เพื่อช่วยให้เด็กพิการสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองตามศักยภาพจริง

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของครอบครัว ชุมชนและเครือข่ายจากกลุ่มต่าง ๆ

จากมุมมองของผู้เขียนซึ่งเป็นครูที่ดูแลนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในโรงเรียนเรียนร่วมมองว่าการที่จะพัฒนาเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ หรือเด็กพิการนั้น เราไม่สามารถที่จะทำเพียงคนเดียวได้ ต้องอาศัยความร่วมมือและการทำงานร่วมกันจากทุกภาคส่วน โดยเริ่มจากครอบครัวของเด็กก่อนเป็นอันดับแรก โดยครอบครัวต้องมีความรู้ความเข้าใจสภาพความพิการรวมถึงการดูแลที่ถูกต้องเหมาะสม นอกจากความรู้ความเข้าใจแล้วในครอบครัวต้องมีการยอมรับในสภาพความพิการของเด็กด้วย จากประสบการณ์ที่ผู้เขียนทำงานในโรงเรียนเรียนร่วมที่มีเด็กที่มีความพิการ

ไม่ได้รุนแรงมากนัก เด็กบางคนดูเหมือนเด็กปกติมาก แต่มีพฤติกรรมที่อยู่นิ่ง สมาธิสั้น จากลักษณะที่แสดงออกแบบนี้ผู้ปกครองจะไม่เข้าใจหรือยอมรับว่าเด็กในปกครองมีความพิการ ซึ่งทางโรงเรียนต้องทำการคัดกรองเบื้องต้น แจ้งผลการคัดกรองให้แก่ผู้ปกครองได้รับทราบ เพื่อเสนอแนวทางและร่วมกันวางแผนการแก้ไขปัญหา

นอกจากการได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ แล้ว ชุมชนวาวียังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านการดูแล ผู้พิการ ตลอดจนการให้ความรู้ในเรื่องของสิทธิและหน้าที่ที่ผู้พิการพึงได้รับ ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความเข้มแข็งและผู้พิการเองสามารถดำรงชีวิตหรือช่วยเหลือตนเองในเบื้องต้นได้

จากการศึกษาการลงพื้นที่วาวีในครั้งนี้ จะเห็นว่าการทำงานร่วมกันจากทุกภาคส่วนมีส่วนช่วยส่งเสริมการพัฒนาให้ผู้พิการมีชีวิตในแบบไม่พึ่งพาให้ได้มากที่สุด ซึ่งการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ นั้นจะเข้ามามีบทบาททั้งในด้านการให้การรู้ การฝึกอบรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน ให้กับครอบครัวและอาสาสมัครที่อยู่ในชุมชน เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่กระบวนการพัฒนาสมรรถภาพและการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และการพัฒนาระบบการทำงาน อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมต่อเนื่อง สม่่าเสมอ นอกจากนี้ ยังสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อหนุนเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและช่วยทำให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

สรุป

นอกจากดอยวาวีมีกาแฟที่ขึ้นชื่อแล้ว ยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างคือชุมชนของที่นี่มีความเข้มแข็งอย่างมากในการพัฒนาศักยภาพของผู้พิการ โดยเริ่มจากครอบครัวของเด็กพิการเอง ที่ต้องมีความรู้ ความเข้าใจถึงความพิการและข้อจำกัดของเด็กพิการ และเข้ามามีส่วนช่วยในการวางแผนการพัฒนาเด็กพิการที่ต้องอาศัยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหลาย ๆ หน่วยงานให้เข้ามา

มีส่วนช่วยด้วย เช่น คุณหมอจากโรงพยาบาลเพื่อตรวจและวินิจฉัยโรค นักกายภาพบำบัด และนักกิจกรรมบำบัดเข้ามาช่วยในเรื่องของการจัดทำตารางการปกครองท่าหรือการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความสามารถของเด็กพิการ เพราะในเด็กบางคนต้องใช้ความชำนาญจากนักกายภาพบำบัดหรือนักกิจกรรมบำบัดซึ่งครูไม่สามารถทำได้ หรือเด็กที่มีปัญหาทางด้านพฤติกรรม อารมณ์ สังคมก็ต้องใช้นักจิตวิทยาเด็กเข้ามาช่วย เพื่อพัฒนาเด็กให้มีความสามารถในการใช้ชีวิตได้อย่างอิสระหรือพึ่งพาให้น้อยที่สุด

ดังนั้น ครอบครัวของเด็กพิการในตำบลวาวีจึงมีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาความสามารถของเด็กพิการ โดยครอบครัวเพื่อนบ้านและชุมชนจะรวมตัวกันเป็นเครือข่ายและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ให้เข้ามาสนับสนุนและช่วยเหลือ มีการประชุมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาความสามารถของเด็ก ในขณะที่เด็กอยู่ที่บ้านเพื่อให้การพัฒนาเด็กนั้นมีความต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีการติดตามประเมินผลจากหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ทำให้การบริหารจัดการของชุมชนนี้เป็นไปอย่างมีระบบ โดยอาศัยความร่วมมือกันเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งจะเห็นว่าการขับเคลื่อนนั้นสามารถทำได้ ด้วยการเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ที่เรียกว่าครอบครัวต่อกับชุมชนเพื่อส่งต่อสู่สังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ครูการศึกษาพิเศษควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเด็กที่มีความพิการ และครอบครัว ในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเด็กพิการได้ โดยครูควรสนใจและสังเกตสิ่งที่เด็กสามารถทำได้หรือทำไม่ได้ ค้นหาสิ่งที่เด็กสามารถทำได้ดีและต่อยอดความสามารถนั้น โดยขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อช่วยให้เด็กรู้สึกว่าคุณประสบความสำเร็จได้ ที่สำคัญ ครูต้องเชื่อว่าเด็กพิการซ่อนสามารถพัฒนาได้ ครูควรปรับรูปแบบกิจกรรมและอำนวยความสะดวกแก่เด็ก เพื่อให้โอกาสเด็กสามารถเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับสมาชิกในครอบครัว หรือคนในชุมชนได้เพื่อที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มตามศักยภาพ

บรรณานุกรม

‘กาแฟลาวี’ เด็บโตอย่างยั่งยืนสู่ออร์แกนิก.... อ่านต่อได้ที่ : [Online].

URL: <https://www.posttoday.com/market/sme/518908>

ข้อมูลจำนวนคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการในจังหวัดเชียงราย. สืบค้นเมื่อ

29 พฤษภาคม 2562, จาก <http://www.people.chiangraipao.go.th>

เครือข่ายมหาวิทยาลัยพัฒนาเด็กพิการตำบลลาวี. (2559). การสร้างเสริมสุขภาวะ

คนพิการในชุมชน. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2562, จาก <http://www.aihd.mahidol.ac.th/new/th/pdf/kanniga28>

จันทกานต์ ฉายะพงศ์. (2556). ชีวิตอิสระ : การเดินทางของผู้พิการทาง
การเคลื่อนไหวที่สามารถไปได้ด้วยตนเองในเขตกรุงเทพมหานครกรณีศึกษา
คนพิการที่ขั้วรถยนต์ส่วนบุคคล. วารสารวิทยบริการ, 24(5). 51-64.

ชื่นกมล นาคประเสริฐ. (2555). การพัฒนาระบบฟื้นฟูเด็กสมองพิการแบบองค์รวม
เชิงบูรณาการครบวงจรโดยภาคีเครือข่ายมหาวิทยาลัย แม่ฮ่องสอน
จังหวัดเชียงราย. โรงพยาบาลแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงราย

นลินี เรืองฤทธิศักดิ์. (2561). IL (Independent Living) หรือการดำรงชีวิตอิสระ
ของคนพิการ. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2562, จาก http://www.dcy.go.th/km/fund/apcd1_7_12_49.pdf

แบบจัดเก็บข้อมูลสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดเชียงราย ปี 2560. สืบค้นเมื่อ
29 พฤษภาคม 2562, จาก <http://www.people.chiangraipao.go.th/images/Organizationofdisabled.pdf>

มัทนา บั้งเงิน. (2558). บทบาทของผู้ปกครอง นักสหวิชาชีพและผู้นำชุมชนใน
การช่วยเหลือฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน : กรณีศึกษา ตำบลลาวี
อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการอำเภอศรีราชา. (2561). **การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ (Independent Living)**. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2562, จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/silc/2008/03/20/entry2>

ศูนย์บริการคนพิการ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. (2561). **เอกสารประกอบโครงการเครือข่ายมหามิตรพัฒนาเด็กพิการตำบลลาวี**. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2562, จาก <http://www.snmri.go.th/snmri/download/cbr61/chuenkamon.pdf>

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (2552). **การพัฒนากระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.